

DANSK BIBLIOTEKSHISTORISK SELSKAB

BIBLIOTEKS
HISTORIE

5

KØBENHAVN

1999

Bibliotekshistorie 5

Udgivet af Dansk Bibliotekshistorisk Selskab
med støtte fra Edvard Pedersens Biblioteksfond

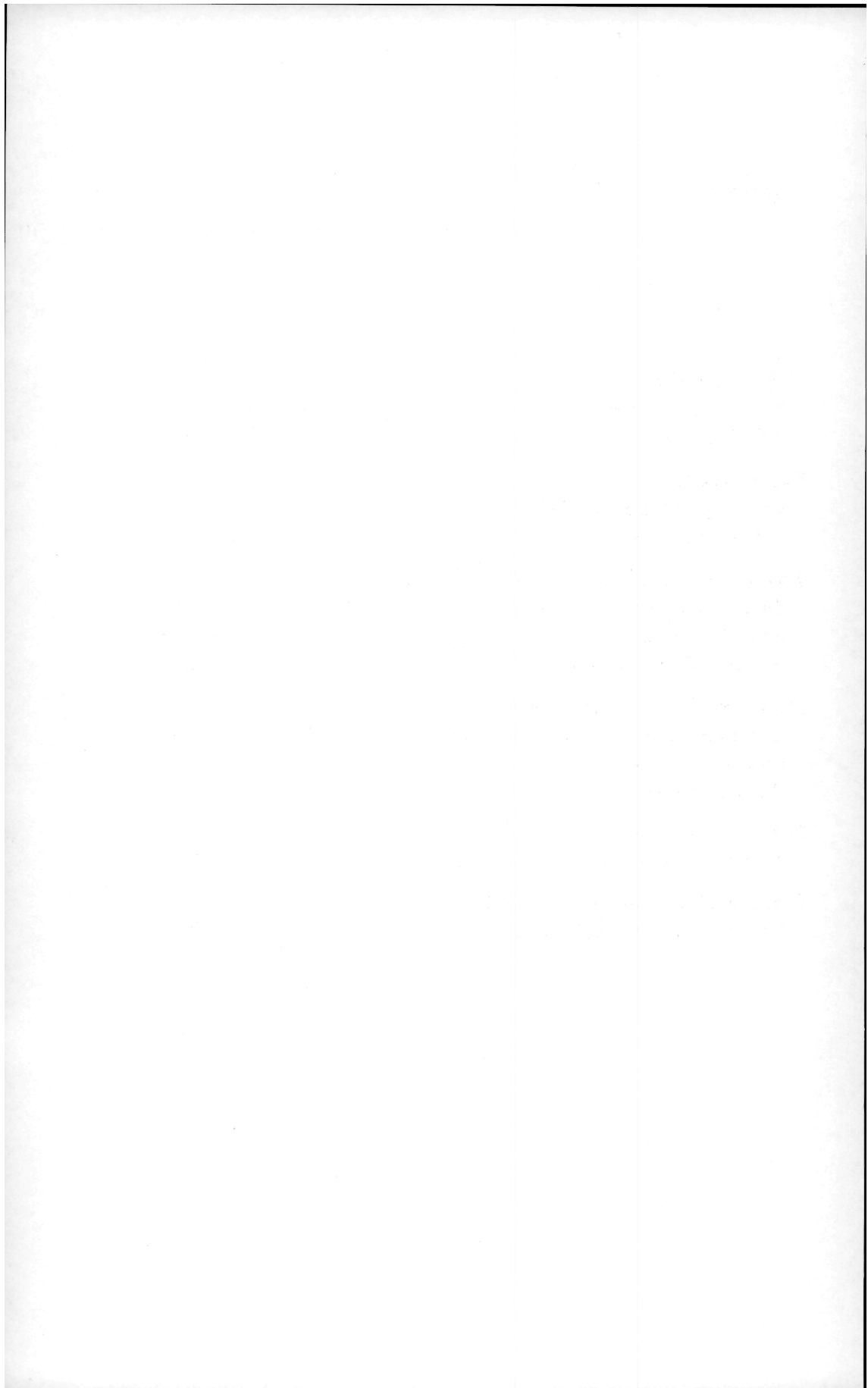
Redaktion: Jørgen Svane-Mikkelsen og Steen Bille Larsen
© Dansk Bibliotekshistorisk Selskab 1999

ISSN 0109-923X

Sat og trykt hos
Poul Kristensen Grafisk Virksomhed A/s, Herning

Indhold

Status 1729-1730	
Da Andreas Hojer satte skik på Det kongelige Bibliotek	
Af <i>Harald Ilsøe</i>	5
Skat på forstanden	
Om bogtolden 1768-1771	
Af <i>Helge Nielsen</i>	38
Folkebibliotekerne i Sønderjylland før 1920	
Biblioteker som instrumenter i det nationale	
arbejdes tjeneste	
Af <i>Lars N. Henningsen</i>	53
Danmarks første folkebibliotekslov	
Om tilblivelsen af biblioteksloven af 5. marts 1920	
samt et efterspil	
Af <i>Steffen Høgh</i>	74
Statens Avissamling i Århus	
Af <i>Svend Larsen</i>	99
Dansk Bibliotekshistorisk Selskab	
Styrelsens beretning 1992-97	125

Status 1729-1730

Da Andreas Hojer satte skik på Det kongelige Bibliotek

Af Harald Ilsoe

Det kongelige Biblioteks historie under de første enevoldskonger er ikke alt for godt belyst af kilder, men under Frederik IV begynder bevarede arkivalier i stigende omfang at tale med. Fra ca. 1710 og fremefter kan man finde regnskabsbilag vedrørende udgifter til bibliotekets drift i det kgl. partikulærkammers arkiv i Rigsarkivet, navnlig udgifter til bogkøb, og en sag som f. eks. forhandlingerne om købet af Christian Reitzers store bibliotek, der strakte sig over årene 1717-21, kan følges gennem en snes breve og aktstykker. Af største betydning er en i 1729 affattet katalog over biblioteksbestanden, som er bevaret i bibliotekets arkiv og udgør et vigtigt omdrejningspunkt for samlingernes historie mellem katalogerne fra Frederik III's tid og katalogarbejderne ved bibliotekets reorganisering i årene omkring 1780.

Udarbejdelsen af 1729-katalogen skete på kongens befaling og blev foretaget af en kommission bestående af fire embedsmænd med den nyudnævnte vicebibliotekar Andreas Hojer i spidsen. Formålet var helt konkret at få ført det mangelfulde katalogapparat ajour, men befalingen tog også sigte på at berede vejen for Hojers overtagelse af biblioteket, når den aldrende bibliotekar Johan Conrad Wolfen gik af. Principielt skulle der ved en overtagelse udstedes en

Harald Ilsoe, tidligere forskningsbibliotekar, historiker og p.t. stipendiat ved Det Kongelige Bibliotek, Christians Brygge 8, 1219 København K.

kvittering for modtagelsen af bestanden, som dengang Marcus Meibom 1663 overdrog bestanden til Peder Schumacher (Griffenfeld) og denne atter 1671 til efterfølgeren Willum Worm. I Det kongelige Biblioteks arkiv findes stadig en katalog over bestanden fra 1663 (signatur E 6) påtegnet med henholdsvis Schumachers og Worms bekræftelse af modtagelsen, og sidstnævnte har desuden bekræftet modtagelsen af tilvæksten under Schumacher fra 1663 til 1671 (katalog i E 8). Da Willum Worm døde 1704, blev en lignende overleveringsforretning forsømt, antagelig fordi Wolfen, der efterfulgte ham, havde været vicebibliotekar og allerede i denne egenskab havde fungeret som den faktiske leder, så i 1729 måtte bestanden revideres fra grunden af. Det blev til den omtalte katalog, et omfangsrigt opus i fire bind (E 20). Mindre end et år efter dens affattelse døde Wolfen som måske forventet og gav dermed Hojer mulighed for at avancere fra vicebibliotekar til bibliotekar (uden nyudnævnt vicebibliotekar). Men han beklædte kun stillingen en stakket tid, for Frederik IV døde uheldigvis få måneder senere, og som et led i Christian VI's udskiftning af faderens embedsmænd måtte Hojer derpå vige for Hans Gram, bibliotekets velrenommerede leder fra 1730 til sin død 1748. Hojer blev professor i jura og gjorde karriere i centraladministrationen, hvor han udfoldede en imponerende arbejdsindsats og beklædte utallige poster ved sin død 1739.

Her skal præsenteres historien om Andreas Hojers kortvarige, men begivenhedsrige embedsførelse fra marts 1729 til november 1730. Den er usædvanlig godt dokumenteret, fordi Hojer med stor energi tog fat på de foreliggende opgaver og i forbindelse med overdragelsen af biblioteket til Hans Gram gjorde særdeles detaljeret rede for, hvad han havde udrettet, åbenbart opsat på at der ikke skulle kunne sættes nogen plet på hans embedsførelse. Der gives hermed et panorama over bibliotekets tilstand, der kaster lys over vigtige forhold som katalogarbejdernes stade, dubletproblematikken, pligtafleveringen fra de københavnske bogtrykkere og andet mere. Da flere af de foreliggende aktstykker er så oplysende, at de er bedre tjent med at blive gengivet end refereret, er der i det følgende valgt fremgangsmåden at skildre Hojers virksomhed ved en kom-

menteret udgivelse, således at gengivelser af hidtil utrykt materiale suppleres med referater af, hvad der tidligere har været udgivet. Som bidrag til forståelsen forudskikkes et rids af baggrunden og de problemer, Hojer stod over for.

Andreas Hojer, født 1690, var mediciner, jurist og historiker, velbeværet, i besiddelse af stor arbejdsevne og fuld af initiativer, med rette personligt ambitiøs, men undertiden ambitiøs på så stødende en måde, at han under sine forsøg på at skabe sig en løbebane i kongens tjeneste skabte sig personlige fjender. Ludvig Holberg havde han lagt sig ud med ved 1718 at fremsætte en lidt ringeagtende ytring om et af hans værker på tryk, og efter at Hojer 1722 var udnævnt til kgl. historiograf med opgaven at skildre den regerende konge Frederik IVs historie, luftede gehejmearkivar Frederik Rostgaard sin aversion mod ham ved at ytre tilfredshed med, at han ikke fik adgang til de dele af arkiverne, Rostgaard bestyrede. Bibliotekar Wolfen sårede han unødigt, da han 1720 foreslog sig selv udnævnt til Wolfens medhjælper og efterfølger med en insinuerende hentydning til hans svigtende arbejdsevne på grund af stigende alder og aftagende syn. Født 1656 var Wolfen ganske rigtig efter tidens målestok en gammel mand, og det var angiveligt også hans alder der omsider gjorde, at Hojer 1729 blev udnævnt til vicebibliotekar, men kunne Wolfens embedsførelse med en vis ret kritiseres, så smagte Hojers insinuation dog lidt rigeligt af karrieremageren, der ville verfe en person til side, som stod ham i vejen.

Johan Conrad Wolfen var tysk af fødsel og blev 1689 livlæge for den senere Frederik IV. Fra 1694 var han vicebibliotekar og fra 1704 bibliotekar, men fungerede som nævnt i praksis som bibliotekets leder fra 1694 til sin død 1730. At han besad fortrinlige bogkunderskaber, er ganske uomtvisteligt – det fremgår bl.a. af hans eget bibliotek, som rummede adskillige udsøgte sjældenheder – og han har fortjenesten af at have stillet forslag om den første danske pligt-afliveringslov, som blev sat i værk ved kgl. ordre 1697 og med forskellige ændringer har udgjort grundlaget for bibliotekets accession af dansk litteratur siden da. I mindre heldigt lys står hans utilbøjelighed til at anbefale købet af Christian Reitzers store og værdis-

fulde bibliotek, men da en af hans bibliotekariske opgaver bestod i at udskille de ikke få dubletter, der var fremkommet ved samlingserhvervelser i Christian Vs tid, især købet af Esaias Pufendorfs bibliotek 1690, var han forståeligt nok betænkelig ved købet af et bibliotek på 15-17.000 bind, hvoraf op mod halvdelen skønnedes at ville udgøre endnu en dublettilvækst. Herimod kunne dog indvendes, at dubletterne kunne sælges og indtægten derved nedbringe købesummen, og det var bl. a. med dette argument, at Frederik Rostgaard og Andreas Hojer, begge venner af Reitzer, fik bragt købet i stand 1721. Heller ikke tog Wolfen 1726 initiativ til køb på auktionen over Rostgaards prægtige bibliotek, rigt på både håndskrifter og bøger, og det skyldtes atter Hojers indgriben (som kgl. historiograf), at der overhovedet blev købt nogle få historiske håndskrifter ved denne lejlighed.

Skønt Wolfen rådede over et par studentermedhjælpere, gik det også betænkeligt langsomt med at få samordnet Reitzer-tilvæksten med hovedbestanden, så langsomt at bibliotekskommissionen i 1729 kunne revidere hovedparten af denne del af samlingerne ved at gennemgå Reitzers egen katalog, der var fulgt med hans bibliotek (tre bind med sign. E 15 i bibliotekets arkiv). Derimod fik Wolfen med assistance af sine studentermedhjælpere 1723 bragt en katalog over dubletterne fra før erhvervelsen af Reitzers bibliotek i trykken. De ca. 2500 numre blev sat på auktion i København, uden at det iøvrigt oplyses på katalogens titelblad, hvorfra bøgerne stammede (to eksemplarer med tilskriften »Ex Bibl. Regia« og indsatte blade med oplysninger om købere og priser i Danske Afdelings bogsamling). Salget indbragte den nette sum af 3515 rigsdaler, men langt fra alle dubletterne blev solgt, og det var Wolfens åbenbare forsømmelse, at han endnu ikke havde afsluttet regnskabsopgørelsen med kongens kasse ved sin død syv år senere. Et deficit på 678 rigsdaler måtte afgøres ved forhandlinger med hans bo og tilbageholdelse af et løn-tilgodehavende (oversigten over det kgl. partikulærkammerregnskab for 1730 s. 11f).

Der forelå forsåvidt flere eksempler på, at Wolfen ikke længere var den rette mand på posten, mens Hojer havde gjort sig fordelagtigt gældende, og resultatet blev så, at Wolfen marts 1729 blev

Bibliotekssalen målte ca. 80 m i længden og 12 m i bredden. Søjlerne, der bar det omløbende galleri, var oprindelig malet skiftevis i rødbrune og grågrønne marmoreringer. Foto fra 1906, efter at biblioteket var flyttet til den nuværende bygning og kort før salen blev ombygget til brug for Rigsarkivet. – Det kongelige Bibliotek, Billedsamlingen.

påtvunget Hojer som en yngre og energisk vicebibliotekar, der skulle rette op på forholdene. Det første resultat blev den af bibliotekskommissionen udarbejdede katalog over hovedbestanden samt revisionen af den foreliggende Reitzer-katalog, begge foretagender udført med en vis hast i løbet af sommer og efterår 1729 – i vinterhalvåret havde ingen lyst til at arbejde i den uopvarmede bibliotekssal. Kommissionen var blevet udpeget 23. maj, registreringen begyndte 1. juni og var tilendebragt ca. 1. oktober, men så var også alt kommet med »ey et Stykke Papiir undtagen«, som Hojer skrev (aktst. nr. 14). Selv møbler, bordtæpper og gardiner blev optalt og ført til protokols, og takket være denne grundighed rummer katalogen den ældste kendte registrering af bibliotekets mobile inventar, et vigtigt bidrag til interiørets historie som her ikke skal forbigås.

Bibliotekets plan var enkel: en lang sal med søjler og skabslignende reoler ved væggene mellem vinduerne og en omløbende balkon eller galleri med reoler mod væggene. Ved begge salens ender var der døre til et mindre rum. Det ene lå op mod Gehejmearkivet og havde dør ind til dette. Det var oprindeligt tænkt som opholdsrum for kongen, men blev i praksis benyttet af bibliotekaren som opholdsværelse. Det andet var forbundet med hovedindgangen ud mod Tøjhuset, og i denne såkaldte *forstue* var der ifølge katalogen op-
hængt fem billeder og tavler:

1. Admiral Ruyteri Monument [vedr. den hollandske admiral, der hjalp Danmark i krigen mod Sverige 1659-60].
2. Siøkort over Europa paa Pergament.
3. Le Siege de Montmedi par Beaulieu.
4. Le Siege de Courtray par Beaulieu.
5. En skreven Miile-tauvle over alle Kiøbstæder i Danmark af Hans Jorgchen.

Trådte man derfra ind i selve *bibliotekssalen*, sås der på væggene, formentlig endevæggene, fire kobberstukne kort i stort format og en dobbelt slægtstavle med Christian Vs forfædre og deres heraldiske våbener, nemlig:

1. Delineatio Orbis Terrarum [kort over hele verden] per Hug. Allardt. Amstelod[ami].
2. The survey of London by William Morgan. 1684.
- 3 Christiani V. Fæderne og Møderne [Ahner] paa 2 Taufler med
- 4. hosfojede Vaaben, 1695 af Hans Rasch skreven paa Pergament.
5. Dankerts Belgicum foederatum. 1661.
6. Europa per Jo. Blaeuw.

På gulvet stod der »3 Par store Globi Cælest. et Terrest. af Guil. Blaeuw«, altså tre himmel- og tre jordglober fremstillet af den hollandske geograf og astronom Willem Blaeu, og der fandtes et sparsomt møblement bestående af »et stort og 3 smaae Fyrre-borde, saa og 4 gamle Stoele og 4 Stiger« samt en »Skriv Tavle med tvende floye«. På galleriet var der yderligere opstillet »1 Globus af samme Auctore, noget beskadiget, en Sphæra armillaris [et astronomisk instrument] og Systema Copernicanum, som er beskadiget«.

Også i bibliotekarens *opholdsværelse* var væggene smykket med kort og billeder. Som i forstuen hang der krigsscener skildret af Sebastien de Pontault Beaulieu, Ludvig XIVs cheffingeniør og ophav til en grandios serie af kobberstik med planer og prospekter fra Ludvig XIVs krige. De var udgivet i Paris 1676-94 med titlen 'Les glorieuses conquêtes de Louis le Grand', og herfra var der så valgt nogle ud til vægprydelser. I opholdsværelset så man:

1. Et stort Kort over Christiansand etc.
2. Le Gouvernement de Castelet & son Attaque par Beaulieu.
3. La Prise de la Mothe 1645 per eundem.
4. La Prise de Perpignan par le meme.

På et af værelsets borde stod endnu et par glober, men mens globerne i bibliotekssalen stammede fra Frederik III's tid (og til dels er bevarede), var disse anskaffet i 1690'erne af Christian V og udført af den tyske matematiker Erhard Weigel (men ikke bevarede), nemlig »En Globus terrestris og Systema Mundi« og »En Globus coelestris med hans nye Asterismis« [vistnok: med anordning til at bevæge stjernebillederne]. I et aflåst skab opbevarede de fleste af bibliotekets kobberstik og billeder, og når der stod nogle indrammede tegninger på gulvet, skyldtes det vel, at der ikke var plads til dem i skabet. De er registreret som »Et Calendarium propept skreven af Frantz Hammersheim 1679 i en stor Ramme. – Dend allierede Flo-des Attaque paa de Franske i havnen Vigos 1702, propept ridsed paa Pergament i sort Ramme, 2 Stykker. – Peder Tidemans Afridsning af Kong Christian V og hans dronning, med hosfojede tyske Vers etc. i forgyldt Ramme med Glas for«. Derudover fandtes der et gammelt inventar bestående af »2 gamle grønne dekker med frøntzer til Globos [altså tæpper til at overdække globerne]. En gammel grøn borddecker. Et gammelt Stykke rødt bay [betegnelse for et uldstof]. 4 gamle grønne Gardiner. Et grøn anstrøgen bord. Et hvid fyrebord med 2 Skuffer« samt en enkelt stol. På det hvide bord med skufferne var vistnok globerne anbragt, på det grønne bord lå 52 håndskrevne folianter, hovedsagelig statsregnskaber fra 15-1600-tallet og dermed et vidnesbyrd om, at også arkivaren i det tilstødende arkiv gjorde brug af rummet. Halvtreds år senere førte denne

omstændighed til en mindre territorialstrid mellem de to institutioner. (Disse oplysninger om inventaret i E 20 II s. 614-15 og IV s. 696 og 712-13).

Først og fremmest registrerer katalogen naturligvis bibliotekets bøger og håndskrifter. Den er en pladskatalog, hvor bøgerne registreres som de forelå opstillet reol for reol, og hver har fået tildelt et løbenummer inden for de pågældende hylder eller reolfag. I princippet var bestanden ordnet efter fag, derpå efter sprog og til sidst efter bogformat, men katalogen afslører rigtignok, at accessionen i Wolfens tid og måske allerede før var blevet indrangeret på mere eller mindre tilfældige steder, hvor der umiddelbart var fundet plads, undertiden henlagt i stabler i hjørnekroge eller på gulvet. Et enkelt sted blev der tilmed fundet nogle bogpakker med pligtafleverede bøger, som havde ligget et par år, uden at Wolfen havde følt trang til at åbne dem. Det var derfor Hojers efterfølgende opgave at omordne bøgerne i en fornuftig rækkefølge inden for de enkelte faggrupper og formater samtidig med at få indordnet bøgerne fra de større samlingerserhvervelser, der var gjort i den sidste halve snes år. Ikke alene fra Reitzers bibliotek havde Wolfen kun nået at udsondre folianterne, det samme gjaldt et større bogkøb på en auktion over rester af det mecklenburgske fyrstebibliotek i Güstrow 1719, som rimeligvis var foranlediget af, at det stammede fra dronning Louises forældre og forfædre, og det samme gjaldt dronningens håndbibliotek, hvoraf størstedelen var tilfaldet kongen ved hendes død 1721. Desuden lagde Hojer vægt på, at opstillingen efter bogformater nøje skulle overholdes. Det kan se noget formalistisk ud, når Hojer i aktst. nr. 14 blandt opregningen af sine gerninger anfører, at han ved en gennemgang har udtaget folianter, der stod opstillet blandt kvarterne. Men det var der god mening i, for skulle bibliotekaren undersøge, om en bestemt bog fandtes i biblioteket, måtte han søge bogen under det pågældende fag – undertiden flere fag, når indholdet ikke var entydigt – i rækkerne af enten folianter, kvarter, oktaver eller duodecer, og dette var nærmest håbløst, såfremt bogen ikke var anbragt under sit korrekte format (nota bene: formatet primært defineret efter arkfolieringen, ikke efter højdemål, hvad der mulig-

gjorde at små folianter af pladsmæssige grunde kunne være stukket ind mellem nogle store kvarter eller omvendt).

Hojers anden hovedopgave bestod i at få has på dubletterne. 1040 af de dubletter, der blev sat på auktion i 1723, var usolgte og fyldte stadig unødigt op. April 1730 kunne Hojer meddele kongen, at der yderligere var frasorteret mere end 1000 dubletter fra Pufendorfs og Reitzers biblioteker samt fra de nævnte samlinger, der stammede fra auktionskøbet i Güstrow og dronning Louises bibliotek (jvf. aktst. nr. 5). Det angivne dubletantal er påfaldende lille i betragtning af, at et tidligere skøn var gået ud på, at alene Reitzers bibliotek rummede op mod 9000 dubletter. Men dels lå skønnet sikkert for højt, og dels var Hojer endnu ikke færdig med dubletudtagningen (jvf. aktst. nr. 14). Det har i første omgang blot været ham magtpåliggende at skaffe plads på hylderne, samtidig med at han nærede håb om, at et dubletsalg ville skaffe en pengesum til veje, han kunne råde over, i stedet for som hidtil at skulle ansøge om dækning af hver eneste udgift til bogkøb eller indbinding.

Sådan gik det imidlertid ikke. Kongen besluttede, at dubletterne skulle skænkes til retablering af det i 1728 brændte universitetsbibliotek, og da dette først synes at have været rede til at modtage donationen efter årsskiftet 1732/33, kan det formodes, at dubletsamlingen i mellemtiden blev forøget med overskydende eksemplarer fremkommet ved den videre indordning af Reitzers bøger (jvf. aktst. nr. 6 og 11). En sidste opsamling foretaget af Hans Gram resulterede i, at dubletter i et antal af 917 numre blev solgt på auktion 1742, men Gram gjorde i sin indstilling om salget gældende over for kongen, at han havde set bort fra en del dubletter, der fandtes indbundet i samlingsbind. Synspunktet var, at det ikke kunne betale sig at slagte bindene, da det ville koste biblioteket mere at sætte nye bind om de separerede bøger, som biblioteket beholdt, end hvad salget af de derved fremkomne dubleteksemplarer ville kunne indbringe.

Men biblioteket gemte også på hundredvis af uindbundne danske bøger indkommet ved pligtaflevering siden 1697, som Wolfen tilsyneladende ikke havde vidst, hvad han skulle stille op med. Hans forslag om iværksættelsen af en pligtaflevering havde været moti-

veret af ønsket om at få bytteobjekter til udveksling med bøger i udlandet, specielt Frankrig, men planen havde lidt en krank skæbne, for ifølge 1729-katalogen forelå der pligtafleverede bøger i uindbunden stand tilbage til 1697 i op til de fem eksemplarer, som bogtrykkerne havde fået pålæg om at aflevere af hver bog. Wolfen havde med andre ord end ikke ladet et eksemplar af hver bog indbinde og indlemmet det regulært i biblioteket. Foruden de uåbnede pakker, som bibliotekskommissionen fandt liggende, kunne Hojer endda ved en senere gennemgang af Wolfens efterladenskaber fremdrage endnu en samling pligtafleverede bøger fra 1728, som aldrig var nået længere end til modtagelsen af leverancerne på hans bopæl (se aktst. nr. 10). Vedrørende disse danske dubletter resolverede kongen, at universitetsbiblioteket ligeledes skulle have et eksemplar af hver, mens de overskydende eksemplarer efter Hojers forslag skulle sættes på auktion. Hojer nåede dog højst at frasortere eksemplarerne til universitetsbiblioteket, og en auktion over resten, alle uindbundne, blev først afholdt 1735 (se aktst. nr. 7 og 9).

Det er fortrinsvis det til dels ufuldførte arbejde med disse problemer, de følgende aktstykker omhandler, med et islæt af Hojers afvikling af sine efterladenskaber som kgl. historiograf, en stilling han ligeledes blev afskediget fra 1730. Som sådan havde han haft adgang til både arkivet og biblioteket på Gottorp, der var blevet erobret 1713, og selv om biblioteket først senere blev indlemmet i Det kongelige Bibliotek, havde han lånt håndskrifter derfra, som han nu sørgede for blev afleveret til Hans Gram. Den lille fortegnelse herover i aktst. nr. 16 er den ældst daterede liste over indlemmede Gottorperhåndskrifter. Derudover giver aktstykkerne oplysning om den ganske vist lille accession, Hojer var ansvarlig for (aktst. nr. 15), og rummer specifikationer af udleveringer og udlån af enkelte bøger, hvoraf det fremgår, at Hojer vovede at disponere på egen hånd i slige mindre anliggender (aktst. nr. 13). Det var et brud med Wolfens praksis, idet denne ifølge en udtalelse af Hans Gram tog sin opgave som vogter af kongens bøger meget bogstavelig, »ja endog i de gemeneste trykte Bøger at udlaane og communicere var han hel difficil« (citeret i 'Dansk biografisk Leksikon').

Formelt kunne der naturligvis ikke udlånes bøger uden kongens tilladelse, men Gram fulgte selv Hojers mere afslappede linie og lod f.eks. på eget ansvar Hojer låne nogle håndskrifter hjem efter hans afgang (aktst. nr. 17-18).

Hovedaktstykket er nr. 14, hvori Hojer punkt for punkt gør rede for sit arbejde med henvisning til atten nummererede bilag. Kun få af disse er bevaret i bibliotekets arkiv, men nogle af lakunerne viser sig at kunne udfyldes ved inddragelse af håndskriftet *Ledreborg 270* fol., som derfor må have nogle ord med på vejen. Det er åbenbart tilvejebragt ved sammenheftning af syv læg, hvis blade først i nyere tid er blevet forsynet med en fortløbende nummerering med blyant. På første blad er håndskriftet med løs hånd betegnet »No. 17. Collectanea Bibliotecarum et De M[anu]s[crip]tis«. *Læg 1* på seks blade rummer på bl. 1-2 kladder af Hojer til redegørelser for hans bibliotekarvirksomhed, mens de følgende blade er ubeskrevne. *Læg 2* på 14 blade (bl. 3-16) rummer nogle talkolonner, der angiver en omordning af bibliotekets duodecer med sidestilling af gamle og nye opstillingsnumre. *Læg 3* på fire blade (bl. 17-20) plus en indsat seddel (bl. 21) er en fortegnelse over »Folianter som bleve fundne iblandt Quartanterne« [dvs. blandt kvarterne], og *læg 4* en fortegnelse på elleve blade (bl. 22-32) over bøger inddelt i faggrupper, åbenbart i oktavformat og forsynet med løbenumrene 1-473, fra nr. 22 rettet fra en tidligere nummerering. I *læg 5-6* (bl. 33-42) findes henholdsvis tre blade plus resten af et bortskåret blad og syv blade plus resten af et bortskåret blad med notater om omordning af doubletter i duodecformat, til dels i tabelform med sidestillede gamle og nye numre. På bl. 33 lyder en overskrift »Doubletterne in XIImo, som nu staaer i følgende Ordning, lige som de ere udskudte og nedbragte, vare tilforne under vedtegnede Numeris«, og øverst på bl. 36 står der »Libri olim Reitzeriani in XIImo« (bøger fra Reitzers bibliotek i duodec). I *læg 7* på 6 folioblade plus nogle indheftede blade i andet format (bl. 43-53) findes på bl. 43-47 lister over bøger i forskellige formater, hvor gamle løbenumre med blyant er rettet til nye, og på bl. 48-52 lister over en broget samling arkivalier i flere nummerrækker, på bl. 52 først med overskriften »Dänische Sachen«

og derpå »Deutsche Sachen«. På allersidste blad (bl. 53) er gjort et senere notat vedrørende andre håndskrifter i den Ledreborgske håndskriftsamling.

At disse læg står i forbindelse med Hojers arbejde med biblioteket er evident. Ikke alene rummer læg 1 Hojers kladder til de nuværende arkivstykker E 21 og A 8 nr. 21, men gamle nummersignaturer på læg 1, 2, 3 og 5 er i overensstemmelse med numre, Hojer henviser til i aktst. nr. 14 med angivelse af et indhold, der svarer til de pågældende læg. Muligheden af, at de alle er kladder eller de, som ikke er det, kopier, gør dem ikke mindre interessante, da tilsyneladende kun læg 1 kendes på anden vis, omend det skal indrømmes, at indholdet nu hovedsagelig har interesse som anskuelig – og overbevisende – illustration af Hojers redegørelse for sit arbejde.

Håndskriftet hidrører som de fleste håndskrifter i den ledreborgske samling fra Johan Ludvig Holstein, fra 1735 Christian VI's betroede stats-, kirke- og kulturminister og Hojers nære arbejdsgiver. Kort efter at Hojer var død august 1739, lod Holstein en sekretær udtage og registrere alle papirer i Hojers bo, der vedrørte hans embedsvirksomhed, for at de ikke skulle komme i uvedkommende hænder, en ikke ualmindelig praksis, når en betroet embedsmand døde i sit embede. Diverse redegørelser og fortegnelser over papirerne er med nogle af disse samlet i *Ledreborg* 265 fol. (jvf. aktst. nr. 19), og her findes vort håndskrift registreret i en sidste sending på 26 pakker dateret 6. sept. 1741: »Pakke 17. Ein Packen sub titulo: Collectanea Bibliothecarum et de Manuscriptis: enthält unvollkommener Designation und etl[iche] Numern über die Bücher der Königl. Bibliothec, ehe mit dem rechten Catalogo Anfang gemacht worden«. Pakkenummeret svarer til nummeret på første side af *Ledreborg* 270 fol., som altså er udtaget blandt Hojers efterladte papirer, hvad der gør det indlysende, at han har beholdt sine optegnelser som genpart, hvis der skulle blive stillet spørgsmål om hans bibliotekarvirksomhed. I samme fortegnelse er som nr. 15 registreret en samling arkivregistraturer fra Hojers arbejde som historiograf, der er identisk med *Ledreborg* 267 fol. med nummeret 15 skrevet på første blad, hvorimod det ikke har været muligt finde et håndskrift, der svarer til hvad der betegnes som nr. 18: »Ein Packen sub titulo:

Trykt mærkat, som universitetsbiblioteket lod indklæbe på spejlet af dubletterne fra Det kongelige Bibliotek. Årstallet 1730 angiver året for den kongelige donation, ikke modtagelsesåret.

Bibliothecam Regiam specificantia: ist ein theil der ersten und nachher cassirten Entwürfe der Catalogi über die Königl. Bibliothec«. Det lyder jo sandt at sige heller ikke som noget, der var værd at gemme på.

Hovedværket om Det kongelige Biblioteks historie er stadig E.C. Werlauff: *Historiske Efterretninger om det store kongelige Bibliothek i Kiøbenhavn*, 2. udg., København 1844, i det følgende citeret Werlauff. Supplementer vedrørende købet af Reitzers bibliotek findes i Chr. Bruun: *Frederik Rostgaard og hans Samtid II*, Kbh. 1871, s. 82-104 (gengivelse af ni aktstykker), og vedrørende Andreas Hojers forslag til køb på Rostgaards auktion i *Arne Magnussons i AM 435 A-B 4to indeholdte Håndskriftfortegnelser*, udg. ved Kr. Kålund, Kbh. 1909, s. XIII-XIX. Hvad der er bevaret af bibliotekets ovenfor nævnte glober, er der nylig gjort rede for i Ib Rønne Kejlbo: *Rare Globes*, Kbh. 1995. En rigt dokumenteret biografi af Hojer har Holger Rørdam

publiceret som føljeton i sine *Historiske Samlinger og Studier* I-IV, Kbh. 1891-1902, i det følgende citeret HSS, mens Troels G. Jørgensen: *Andreas Hojer, jurist og historiker*, Kbh. 1961, trods inddragelse af yderligere kilder til Hojers biografi ikke bringer nyt om hans bibliotekarvirksomhed. Signaturer bestående af et stort bogstav efterfulgt af et tal henviser som allerede fremgået til Det kongelige Biblioteks arkiv, jvf. den trykte registratur i: *Det Kongelige Biblioteks Arkiv indtil 1943 = Indsigt (Håndskriftafdelingens arkivregistraturer)* Nr. 6, Kbh. 1994.

Aktstykker vedrørende Andreas Hojers virksomhed 1729-1731

1.

Andreas Hojers ansøgning 4. marts 1729 om at få Johan Conrad Wolfens stilling som bibliotekar, når denne er død, foranlediget af et rygte om at stillingen var tiltænkt en tidligere pagehofmester. Hojer har altid anset kongens arkiver og biblioteker som kilder til Nordens historie og samlet al sin ærgerrighed om engang at blive ansat derved. Løn forlanger han ikke (hvis han som udpeget efterfølger bliver vicebibliotekar), blot et lille honorar på en 60-100 daler til aflønning af folk, der skal renholde vinduerne og bibliotekssalen. For sit eget vedkommende ønsker han kun at drage nytte af det rige forråd af bøger, der er nødvendige for hans metier (som historiker og kgl. historiograf).

[Skrevet på fransk og trykt i HSS III s. 174f].

2.

Kgl. resolution 18. marts 1729, at Andreas Hojer på grund af bibliotekar Wolfens høje alder og heraf følgende svaghed, der skal gøre ham det besværligt at passe bibliotekarbestillingen, skal være Wolfen behjælpelig med at udføre bibliotekarforretningerne, »saaledes som Fornødenheden det mueligt kunde udfordre«. Hojer skal (som vicebibliotekar) ikke have løn, men får tilsagn om uden videre at efterfølge Wolfen, når bibliotekarstillingen bliver ledig, og da at nyde den til bestillingen tillagte løn.

[Trykt i HSS III s. 175f].

3.

Kgl. reskript til Andreas Hojer 23. maj 1729 om at han (som foreslået) sammen med arkivsekretær Eskild Lohmann, hofretsassessor Povl Boson og vicelandsdommer Johan Finckenhagen skal gennemgå og affatte en registratur over kongens bibliotek. Samtidig har kongen befalet bibliotekar Johan Conrad Wolfen »at lade en Studiosum, medens dette varer, udi hans Sted der være overværende, og sig ellers undertiden selv der at indfinde«.

[Trykt i HSS III s. 177. – Kommissionens arbejde resulterede i den i indledningen nærmere omtalte katalog, E 20 I-IV, hvor to eller flere af kommissionens medlemmer ved afslutningen af hver arbejdsdag med deres underskrift og som regel angivelse af dato har bekræftet rigtigheden af det katalogafsnit, der var affattet den pågældende dag. De sidste katalogafsnit er dog udaterede, men må være fuldført ca. 1. okt. 1729. – Om studenten se næste aktst.].

4.

Kgl. reskript til Det teologiske Fakultet 24. jan. 1730 i anledning af at dets dekan og inspektør ved Kommunitetet Christen Worm har gjort ophævelser mod tildeelingen af fri kost til de tre studenter, som gør tjeneste på kongens bibliotek, to under bibliotekar Wolfen og en under vicebibliotekar Hojer. Worms sparebestræbelser (der bl. a. skyldtes omkostningerne ved genopførelsen af den i 1728 nedbrændte kommunitetsbygning) approberes i al almindelighed, men det indskærpes, at reskriptet af 19. april 1704 skal overholdes, ifølge hvilket tre studenter, der arbejder på kongens bibliotek, har ret til at nyde fri kost af Kommunitetet.

[Trykt i Werlauff s. 120f. – For årene 1729-30 findes kun navnet oplyst på én af studentermedhjælperne, de såkaldte famuli, nemlig student fra Viborg 1724, senere sognepræst Johannes Nielsen Schive eller Skive, der var alumne på Borchs kollegium 1727-32 og arbejdede på biblioteket 1728-32, jvf. Albert Fabritius: *Det kongelige Biblioteks Embedsmænd og Funktionærer 1653-1943*, Kbh. 1943, nr. 180. Han blev benyttet af bibliotekskommissionen som håndskriver og har flere gange som vikar for et af medlemmerne medunderskrevet attestationen af de enkelte afsnit i bestandskatalogen, f. eks. E 20 III s. 45, 53, 56 og 100. – Fra 1731 var også den senere bibliotekar Bernhard Møllmann famulus].

5.

Andreas Hojers forestilling til kongen 10. april 1730, om hvorvidt bibliotekets dubletter skulle skænkes til universitetet, eller – som Hojer ville foretrække – sættes på auktion og indtægten derefter bruges enten til indbinding af »die guten ungebundenen Bücher« samt omindbinding af de mange bøger, der var angrebet af orm og stod og inficerede de øvrige, eller til køb af sjældenheder på den kommende auktion over grev Danneskiolds bibliotek. Dubletterne bestod af (1) 590 folianter og 450 i andre formater, som ikke var blevet solgt ved bibliotekets dubletauktion 1723, (2) mere end 1000 dubletter fremkommet ved indlemmelsen af Pufendorfs bibliotek (1690), Chr. Reitzers (1721) og en samling bøger købt på auktion i Güstrow i Mecklenburg (1719) samt (3) uindbundne dubletter i op til fire (pligtafleverede) eksemplarer af »viele hie gedruckte Geistliche, Gesang-Gebeth-Schulbücher, Verordnungen und andre Piecen ... welche der Königlichen Bibliothec nichts nützen«.

[Trykt i HSS III s. 178f. – Hojer oplyser, at ideen med at skænke dubletterne til universitetsbiblioteket var fremsat over for ham af Wolfen, mens han personligt mener, at de vil være af ringe interesse for de studerende. Allerede før ildebranden skal Frederik IV dog have givet udtryk for, at han ville skænke dem dertil (*Breve fra Hans Gram*, udg. af Herman Gram, 1907, s. 8). Jvf. næste aktst. – Mod angreb af bogorm (larver af borebiller), der frembragte boregange i bind og papir med teksttab som følge, kendtes intet andet middel end at holde bøgerne rene og fjerne de angrebne bøger. Da bogsamleren Abraham Lehn 1720 skulle på en udenlandsrejse, pålagde han i en instruks sin stedfortræder, at han skulle »hver 14de Dag afstøve mine Bøger, at ingen Orm deri kommer« (*Abraham Lehns Indtægts- og Udgiftsbog 1718-1720*, udg. af Kirsten Bendixen, Kbh. 1964, s. 117 pt. 6). – Bogsamleren Christian Danneskiold-Samsøe var død 1728, men det trak ud med udarbejdelsen og trykningen af den omfangsrige katalog over hans bibliotek. Auktionen blev først holdt 1732, og der erhvervedes da adskillige sjældenheder til Kgl. Bibl.].

6.

Kgl. reskript til Andreas Hojer 30. juni 1730, at han skal aflevere de 1040 dubletter, som var blevet tilovers fra auktionen 1723, samt de Pufendorfske, Reitzerske og Güstrowske dubletter til universitetet, hvortil kongen har besluttet at skænke dem.

[Original i Journalsager A 8 nr. 22, refereret af Werlauff s. 122. – Et lignende reskript blev samme dag sendt til universitetet (HSS III s. 180). – Se videre aktst. nr. 11].

7.

Andreas Hojers af foregående foranledigede forslag til kongen om at sætte dubletterne af de pligtafleverede danske bøger på auktion, da de foreligger i op til fem eksemplarer, og anvende pengene til indbinding af såvel uindbundne bøger som bøger, der er angrebet af orm. Udateret, men fra ca. 1. juli 1730, jvf. aktst. nr. 9.

[Skrevet på tysk og trykt i HSS III s. 180f].

8.

Efter Wolfens død 25. juni 1730 ansøger Andreas Hojer 3. juli 1730 kongen om at blive hans efterfølger med dertil svarende løn. Bl.a. erklærer han: »Ich habe ... in diesem verflossenen Jahre mehr Arbeit an der Registratur und der Bibliothec gehabt, und werde sie noch etwan 1 Jahr lang fortsetzen müssen, als meinen Vorweseren kaum in vielen Jahren obgelegen; hoffe auch unter göttlichem Seegen und Ewrer Majestät allerhuldreichste [Bewilligung] meiner unumbgänglichen allerunterthänigsten Vorstellungen die Königliche Bibliothec in eine grössere Vollkommenheit und brauchbarere Ordnung zu setzen«.

[Trykt i HSS III s. 182f. – Smst. s. 183f om aflønningen: Wolfen havde til udgangen af 1720 haft en årlig gage som bibliotekar på 500 rigsdaler og modtog fra 1721 yderligere 500 om året som belønning for lang og tro tjeneste. Hojer, der i forvejen blev lønnet som kgl. historiograf med 800 rigsdaler om året, bevilliges der en årlig bibliotekargage på 400 rigsdaler].

9.

Kgl. reskript til Andreas Hojer 14. juli 1730, hvori der meddeles tilladelse til salg af bibliotekets danske dubletter, når først universitetet har fået de dertil skænkede eksemplarer.

Vor Bevaagenhed tilforn; af den til Os under den 3. Julii sidstleden indkommen allerunderdanigste relation [= aktst. nr. 7] have Vi ladet Os referere, at foruden de Doubletter, som Vi ved Vores til dig den 30. passato ergangne rescript af Vores Bibliotheque allernaadigst have skienket Universitetet i Vores Kongelig Residentz Stad Kiøbenhafn [= aktst. nr. 6], skal der 1. endnu befindes en Quantitet uindbundne exemplarier, som tid efter anden af Bogtrykkere in Quadruplo et Quintuplo ere indsendte og skal meest bestaa af Skolebøger, Forordninger og Devotions bøger; for det 2det at der under Doubletterne selv skal befindes, om ikke mange, saa dog alligevel nogle Bøger 2 eller 3 gange, hvoraf du formeener, at Universitetet ikkun

behøver et exemplar, desaarsag du allerunderdanigst haver forespurdt dig, om ikke deslige u-indbundne og meer end engang paa Vores Biblioteque befindende Materier ved auction maatte bortselges og Pengene til Indbinding for de der værende u-indbundne Materier anvendes;

Thi give Vi dig herpaa allernaadigst til Svar, at Vi saadant dit allerunderdanigste Forslag saaledes allernaadigst have approberet, at naar først de Doubletter, som Vi ved ovenbemmelte Vores allernaadigste rescript have foræret Universitetet, ere afleverede, haver du ved offentlig auction at lade bortselge de endda ved Vores Bibliotheque befindende Doubletter, saavel indbundne Bøger som raa Materier, da de derfor ved auctionen indkommende Penge til Indbinding igien maa employeres; Derefter du dig allerunderdanigst haver at rette. Befalendes dig Gud. Skrevet paa vort Slot Kiøbenhafn den 14. Julii A[nn]o 1730.

Under vor kongelige Haand og Signet.

Friderich R.

[Original i Journalsager A 8 nr. 23 med udskriften: Os Elskelig Velædle og Velbyrdig Andreas Höyer, vores Justitz Raad, Historiographus og Bibliothecarius. – Dubletauktionen blev først iværksat af Hans Gram 18. april 1735. Den trykte katalog synes ikke bevaret, men af bilag nr. 630 til det kgl. partikulærkammerregnskab for 1736 fremgår, at en auktionskatalog »over en stor Deel Doubletter af de smaae Danske Bøger i raae Materier« var blevet trykt for 3 rigsdaler, og at salget nævnte dato indbragte 128 rigsdaler 3 mark. Provenuet blev anvendt til indbinding og køb af nye bøger].

10.

Optegnelse dateret 25. juli 1730 angående bøger, Andreas Hojer har udtaget fra Wolfens dødsbo som rettelig tilhørende biblioteket. Der specificeres bl.a. 19 pligtafleverede bøger trykt 1727-28, næsten alle i det lovbeftalede antal af fem eksemplarer, og deres forekomst i boet skyldes antagelig, at bogtrykkerne ikke har kunnet træffe Wolfen på biblioteket og så har afleveret bøgerne på hans bopæl. Optegnelsen er ikke egenhændig, men til slut forsynet med en påtegning af Hojer, om at Wolfens enke hævdede den uskrevede regel, at bibliotekaren havde ret til at udtage et af de fem eksemplarer til sig selv.

Optegnelse paa de bøger, som Velbaarne Hr. Justizraad Hojer paa Det kongelige Bibliothèques Vegne tog til sig, som Kongl. Mayst. allernaadigste beskikkede Bibliothecarius, af Sl. Etatzr. Wolffens Bibliotheque.

No. 1. Arild Hvitfeld in Folio 2 Tomi i p[ergament] indbundne [= folioudgaven af Arild Huitfeldts krønike trykt 1652-55].

Følgende ere uindbundne:

1. Epigrammatum Centuria prima J. S. Hafn. 1727 in 4to. 5 Ex.
[Af Jac. Steensen og trykt hos Wielandt].
2. Mr. Pauli Poulsonii Catalogus Pastorum diæcesis Aarhusiensis ibid. eodem Ao in 4to. 5 Ex.
[Trykt hos Wielandt].
3. Mr. Joh. Schrøders Friderichs Halds Beskrivelse ibid. eod. Ao in 4to. 5 Ex.
[Trykt hos J.J. Høpfner].
4. Extract der Grafflische Rantzausche Blut-Sache ibid. eod. Ao in 4to. 5 Ex.
[Formentlig et eftertryk af: Acten-mäsziger Extract der in der Gräff. Rantzauschen Bluth-sache ergangene Inquisition. Glückstadt 1727 (Bibliotheca Danica III 1380: findes i to forskellige tryk).
5. Jac. Schandrups [Curieuse] Poetische Skriffter ibid. 1728 in 4to. 5 Ex.
[Trykt hos Phønixberg og udkommet i begyndelsen af 1728].
6. Peder Clausens Norriges Beskrivelse ibid. 1727 in 8vo. 5 Ex.
[Trykt hos Wielandt].
7. Vermählungen, Geburthen, Absterben und andere veränderungen Hoher Stands Personen 1726 [... zu Vermehr und Verbesserung derer Genealogien aufgezeichnet]. Hafn. 1727 in 8vo. 5 Ex.
[Udgivet og trykt af Wielandt].
8. [Den store Tartariske] Printz Zinges Kierligheds Historie [og tapre Idrætter og Eventyr] ibid. s. Ao in 8vo. 5 ex.
[Trykt hos Wielandt u.å.].
9. Læg-Mands Tale-kunst ibid. 1727 in 8vo. 5 Ex.
[Hans Olufsen Nysted: Rhetorica laica & pagana: det er Lægmands Talekunst og Bondens Veltalenhed. Trykt hos Wielandt].
10. Undersøgning til aarsagerne til Store Britaniens itzige opførsel [for saavidt samme betreffer den nærværende Tilstand af Europa. Fordansket] ibid. 1727 in 8vo. 5 Ex.
[Trykt uden angivelse af sted og bogtrykker].
11. Samlingens af de Danske Vers 11. Bind ibid. 1726 in 8vo. 5 Ex.
[Udgivet og trykt af Wielandt, men bd. 11 udkom trods årstalsangivelsen først maj 1727].
12. Kong Laurins Historie ibid. 1727 in 8vo. 5 Ex.
[Trykt hos Wielandt].

13. Kiøbenhafns Brand-Ordning af 1689 in 8vo. 5 Ex.
[Oprtryk, formentlig hos Wielandt, uden angivelse af sted og år og suppleret med anordning af 24. dec. 1724].
14. Kong Eduards Historie ibid. in 8vo. 5 Ex.
[Trykt hos Wielandt u.å.].
15. Kiøbenhafns Beskrivelse ibid. 1723 in 8vo. 5 Ex.
[Af Jens Rostgaard og trykt hos Wielandt].
16. Holger Danskes Brev til Buurmand in 8vo. 5 Ex.
[Af Ludvig Holberg og trykt u.å (= 1727) hos Wielandt].
17. Missions biblen in 12mo 1728. 5 Ex.
[Trykt i Vajsenhusets trykkeri].
18. Lingva Germanica in Ore Danico. Hafn. in 8vo. 4 Ex.
[Af La Foret og trykt u.å. (= 1726) hos J.J. Høpfner].
19. Telemachs første deel af S. Dumetio ibid. 1727 in 8vo. 4 Ex.
[Oversættelse af Fénelons Telemaque trykt hos Wielandt].
20. Bibliothecae Anonymianæ 3 partes apud Moetjens.
[Åbenbart en nederlandsk bogkatalog].

Påtegning: Ovenstaaende haver jeg anammed, dog hvor 5 Exemplaria fandtes, er det 5te effter frue Etatsraadindens Paastand som Bibliotecarii Rættighed forbleven ved Sterfboen, hvilket Skifte Rætte Protocollen videre udviser. Kiøb. d. 25. Jul. 1730.

A[ndreas] H[ojer].

[Journalsag A 8 nr. 23b (et enkelt folioblade); jvf. aktst. nr. 15 pt. I om, hvad der yderligere blev udtaget fra Wolfens bo. – Ifølge Werlauff s. 122 note z blev den i påtegningen anførte rettighed praktiseret frem til 1778, således at både bibliotekaren og hans medhjælpere kunne udtage overskydende frieksemplarer til sig selv].

11.

Referat af møde i Konsistorium 6. sept. 1730.

Blev læst Justitsraad Højers Skrivelse om det af Hans Kongelige Majestæt til Universitetet belovede Bibliothek [bestående af dubletter fra Kgl. Bibl.], hvorudi han begjærer at notificeres, naar Bibliotheket, som er i Bygning, bliver færdigt, at han da imod behørig Qvittering Bøgerne kunde levere.

[Trykt (efter et nu tabt bind af Acta Consistorii) i Rasmus Nyerup: *Historisk-statistisk Skildring af Tilstanden i Danmark og Norge* III, 2, 1805, s. 280. –

Det præcise tidspunkt for overdragelsen synes ukendt, men den er formentlig sket senest i foråret 1733. Balder Erichsen, som har skrevet om bibliotekets historie i det første tiår efter branden, mener med henvisning til håndværkerregninger og den omstændighed, at en universitetsbibliotekar først blev udnævnt i marts 1733, at de nyindrettede lokaler først var færdige til opstilling af bogbestanden i marts 1733 (*Ex Bibliotheca Universitatis Hafniensis*, udg. ved Carl Dumreicher, 1920, s. 122 og 133), men en studentermedhjælper var dog blevet ansat i sommeren 1732, og der blev indkøbt bøger både 1731 og 1732 (smst. s. 127f og 136). I bøger købt for et beløb skænket af universitetets patron Iver Rosenkrantz blev der indklæbet en trykt mærkat, hvori det oplystes, at de var »Ex Donatione Dn. Ivari Rosenkrantz ... An. MDCCXXXI«, mens bøger købt 1732 for universitetets egne midler fik en mærkat med »Emtus An. MDCXXXII«. Tilsvarende blev der på spejlet af dubletterne fra Kgl. Bibl. indklæbet en mærkat med teksten »Ex Donatione Regia An. MDCCXXX«, se ill. s. 17. Nogen samlet fortegnelse over boggaven kendes ikke, men fuldmægtig Karsten Christensen har venligt oplyst, at der ud for en række titler i en bevaret bestandskatalog fra ca. 1753 er noteret et »Rex«, der angiver kongens donation som proveniens. Katalogen findes i Københavns Universitets arkiv i Rigsarkivet med signaturen 16.07.04-05].

12.

Kgl. reskript til Andreas Hojer 17. nov. 1730, at han skal afgive sine embeder som kgl. historiograf og bibliotekar til Hans Gram, og »at Du forderligst Vores Bibliothecque med alt, hvad dertil hører, under behørig derover forfattede Registraturer til fornævnte Assessor Gram imod Quitering overleverer«.

[Trykt i HSS III s. 185. – Som det ses af aktst. nr. 14 og 17 tiltrådte Hans Gram først bibliotekarstillingen, da Hojer 26. febr. 1731 overdrog ham nøglerne til biblioteket og ved samme lejlighed modtog hans kvittering for overleveringen. – I et privatbrev kommenterer Hojer afskedigelserne sådan: »Mit Sind er, Gud være æred, som det pleyer, og jeg er vel fornøyd med min Skæbne, i hvad da Gud og Kongen vil bruge mig, siden jeg veed, at jeg ikke lider enten som en uredelig ey heller som en uduelig tienere, men alene som den, der ey er af denne Tiids Udvaldte« (HSS I s. 477)].

13.

Andreas Hojers udatede erklæring om, hvad han har udtaget af biblioteket og har haft af udgifter siden sin ansættelse 1729.

[Uden adressat].

Af det Kongelige Bibliothec er af mig udtaget:

1. Pufendorff *de J[ure] et N[atura] G[entium]*, som er en Doublett, hvilken eftter herr Stiftts-Amptmann Reitzers Begiæring ham er tilsendt og af ham igiensvares eftter hans herhos følgende Original-Bref [se nedenfor].
2. Dend danske *Bibel* in Duodecimo trykt i Missions Bogtryckerie, 3 Exemplaria, som af salig Etatsraad Wolffens Sterfboe mig blev levered [jvf. aktst. 10 nr. 17], og eftterdi alle saadanne Doubletter skulde selges, eftter herr Kammerjuncker [fra 1730 amtmand i Tønder] Fr. Wilh. von Holsteins Begiæring ham til nogle Hof-Damer soldt og overladt, som den her i Byen gik for 4 1/2 M[ark] Stycket, er 2 R[eichs]th[ä]l[er] 24 s[killing].
3. Et raet uindbunden Exemplar af *Huus og Reise Bibel*, som jeg ligeledis til en god Ven den Tiid paa samme Vilkaar som nest foregaaende overloed, og vil svare hvad det koster.
4. Et Exemplar af *Musæo Regio cum Indice* i raae Materie [= et pligtafleveret eksemplar af Johannes Laverentzens udgave af *Museum Regium*, 1710], som jeg i Stæden for det Exemplar, jeg her paa Bibliothequet gaf Doctor Juncker fra Halle [se nedenfor], igjen for mig har ladet indbinde, og vil svare hvad de øvrige Exemplaria paa Auctionen koster.

Derimod har jeg ved det Kongel. Bibliothec hafd følgende uforbigængelige Udgifter:

Vegetius [*De re militari*] in IVto 1559, som var uden Bind, indbunden paa den af min hoystsalig Konge mig mundtlig ved Justitzraad [senere amtmand J.F.T.] Hoffmann til Bibliothequet befalede Maade, nemlig Englisk Bind med Kongens Chifre bagpaa, efter Bogbinderen Poppenhausens [dvs. Johan Boppenhausens] hosfojede Quitering .. 3 M[ark]. [Udgaven findes ikke i Kgl. Bibl.].

For 10 Bøger groft brunt Papier til at beklæde Reolerne med, som Bøgerne staaer paa, desligeste for Skrifmaterialer, Concept- og Skriv-Papier til numerne og andet, item stort Papier til de udi Commissionens Tiid indrettede Protokoller og til de siden copierede Registraturer eftter hoystsalig Kongens Ordre, de fiire Protocollers Bind [= E 20 I-IV] og andre paa Bibliothequets Reenholdelse og i anden Maade siden Majo 1729 medgangne Omkostninger specificeres icke, men kand noksom bære Vidne, at

jeg ved Bibliothecariatet har hafd større Udgifter, end jeg hafde ventet, eller mine Formænd haver haft.

A. Hojer

[Journalsager A 8 nr. 21; Hojers kladde hertil i Ledreborg 270 fol., læg 1 bl. 2. – Henvisningen under pt. 1 til et originalbrev fra Chr. Reitzer om et lån fra biblioteket sigter formentlig til et brev til Hojer dateret Ålborg 14. juli 1730, der er bevaret i Håndskriftsamlingen, Werlauffs Manuskripter (hvor også andre arkivstykker er havnet), pakke 36. Reitzer var Hojers og Hans Grams fælles ven, der havde stillet sit bibliotek til deres rådighed fra da de var grønne studenter. 1726 var han blevet amtmand i Ålborg og gratulerer herfra i brevet Hojer med overtagelsen af Wolfens stilling. I en efterskrift kommer han til hovedsagen: »PS. En Bøn understaar jeg mig endnu at gjøre, nemmelig at mig, hvis det ellers ikke er forbudt, maatte paa to a tre Ugers Tiid laanes og ved første sikkert leilighed tilsendes det exemplar af Pufendorphii *Jus Naturæ et Gentium*, hvilket Kongen fik med mit Bibliothek, da jeg derimod lover strax at sende det aldeles uskadt tilbage igien, og desforuden at forære til Kongens Bibliothek Samuelis Reyheri *Monumenta Landgravorum Thuringiæ et Marchionum Misniæ* etc. [Gotha 1692] in Fol. og fuld af Kobberstykker, hvilken samme Bog skal være temmelig rar, og vel ikke findes i ovenmældte Bibliothek«. – En påtegning på latin oplyser, at Hojer afsendte bogen med en Fred. Kiær medio august, men Reitzer opfyldte altså ikke tilsagnet om snarlig tilbagelevering, og det nævnte værk, han ville betænke biblioteket med, findes ikke i Kgl. Bibl. – Den under pt. 4 nævnte Juncker er læge og professor Joh. Juncker fra Halle, der som en af »die berühmtesten Medici« i april 1730 blev tilkaldt under Frederik IVs sidste sygdom og opholdt sig i København i maj måned (Andreas Hojer: *König Friederich des Vierten glorwürdigstes Leben* II, Tønder 1829, s. 234 og 236, samt *Kirkehistoriske Samlinger* 4:III, 1893-95, s. 526f og 529)].

14.

Andreas Hojers beretning om sin embedsvirksomhed 26. febr. 1731 med henvisninger til katalogarbejder og anden dokumentation for hans virksomhed. – Ved gengivelsen er henvisningerne så vidt muligt identificeret med bevarede arkivalier, herunder enkelte dele af håndskriftet Ledreborg 270 fol., som er nærmere omtalt i indledningen.

[Uden adressat].

Som det allernaadigst har behaged Hans Kongelige Majestät vores nu regerende allernaadigste Arve-Herre og Souverain, ved et d. 17. Novembris sidstleden daterede Kongelig Rescript [= aktst. nr. 12] at anbefale mig at overlefrere det mig af Hans Majestäts høistsaligste Her Fader d. 18. Martii 1729 allernaadigst anfortroede Kongelige Bibliothec under behørig derover forfattede Registraturer til Velædle og Velb. Her Assessor Hans Gramm imod Quittering, saa er i allerunderdanigst Følge af saadan Hans Kongelige Majestäts allernaadigste Befaling Overlefreringen skeed eftter de Registraturer, som udi hosfølgende af fiire Bind bestaaende Protocoller A [= E 20 I-II] og B [= E 20 III-IV] under de ved Bibliothequets annammelse allernaadigst beskikkede Hrrn Commissariers Hænder og forseigling a[nn]o 1729 blef: forfatted og hvori alt, ey et Stykke Papiir undtagen, den Tiid med største fliid er indført, om endskiønt baade Skrifften og Orthographien iblandt ligner den Hastighed, hvormed Arbejdet maatte see, om det før Vinteren skulde sluttes.

Hvad de Reitzerske bøger in Quarto, Octavo og Duodecimo angaaer, som under min Tiltrædelse i Bibliothecariatet endnu stoed omkring paa Galeriet, da er samme mig eftter de Reitzerske Catalogis lefrerede, hvilke til den Ende af: Commissarierne blef: med Bøgerne conferered, numerered og attersted, og nu til samme Ende i 3 Bind fremlegges [= E 15 I-III]. Ligesom og Hendes Majestats Højstsalig Dronning Louises Catalogus [= en katalog over dronningens i 1721 efterladte bibliotek i E 17] med deri liggende Frøjken Hofmesterinde von Holsteins Quittering paa de bøger, som der af Hendes Kongel. Høyhed Princessin Charlottæ Amaliæ er tilfalden [= A 8 nr. 16]. Til hvilke begge den af: Commissionen underskrefven Catalogus B. [= E 20 IV] pag. 667 sig refererer [se nedenfor]. Og endelig følger den af sal. H. Etatsraad Wolffen forferdiged og i samme Catalogo B. pag. 681 seqq. paaberaabte Designation over Kaaber-Støkkerne [som nu opbevares i Den kgl. Kobberstiksamling], hvilke 9 bind tilsammens udgjør Registraturen, hvoreftter jeg Bibliothequet har annammed og nu igien atter fra mig lefrerer.

Men som min nu hos Gud hoistsaligste Konge meere end engang mundlig befoel mig at bringe Bibliothequet i en anden Orden, saa at der siden kunde forfattes en bestandig og accurat Catalogus eftter Materiernes Sammenhæng og Facultaterne saa og ved tvende aller naadigste Befalinger, hvilke in originali herhos sub *no. 1* og *2* extraderis, at jeg skulde udtage Doubletterne og dem til det Kongel. Universitæt imod Quittering lefrere [= aktst. nr. 6 og 9]: Saa er i allerunderdanigst Lydighed for samme allernaad-

digste Befalinger alle Quartanter, Duodetzer og de Theologische Bøger af Octaverne sadt eftter Materierne i den Ordning, som de nu befindes udi, Doubletterne udskudt (dog saa at der iblandt Octaverne mangfoldige og maaske og nogle iblandt Folianterne er tilbage, efttersom jeg ikke er kommen saa viit at forandre deres Orden), og saaledis den gamle Registratur bleven for saa viit ueftterretlig. Undtagen hvad de u-indbundne Bøger, M[anu]s[crip]terne og de paa Gulved, i Krogene og i det liden Kammer liggende samt Kaaber-Støckerne og Folianterne angaaer, hvilke alle eftter den giordte Registratur findes rigtig, naar de af Folianterne udtagne faae Doubletter tilfoyes, som paa det Ark *no. 3*, ligesom de ere udsadte, findes opskrefne.

Over Quartanterne har jeg forfatted hosfølgende Tvende Designationer, hvoraf *no. 4* viiser eftter den forrige Registraturs Ordning og Numer, hvor hver Bog og Piece nu findes, og *no. 5* forklarer eftter den nu værende Numer og Ordning, hvorfra Bøgerne ere tagne, og nu der hvad Numer de i den forrige Registratur er annoterede. De udskudte mange Doubletter findes sub *no. 6* opteigned lige som de fra Galleriet ere nedbragte, eftter hvilken Designation de og paa Gulved, hvor de staaer omkring ved Pillerne, ere eftterseed. Og over Folianterne, som tilforne iblandt Quartanterne vare hensadte og nu ligger oven paa den 4de Quadrant [dvs. reel] ved den venstre Haand i Bibliothequet, er en Designation sub *no. 7* [= Ledreborg 270 fol., læg 3 med gl. sign. »No. VII«], hvilke tvende sidste Designationer ere giordt af en Student alleene til min Eftterretning og ikke i den tancke, at den skulde conserveres. Hvorfore de deri forekommende Vildelser gunstigst maatte excuseris.

Over Octaverne, saa viit deraf er omsadt, følger sub *no. 8* eftter den forrige Ordning, hvor hver Bog nu er henfløtted, og sub *no. 9* eftter nu værende Ordning, hvor de tilforne har staaed [= Ledreborg 270 fol., læg 4?]. *No. 10* er en Fortegnelse paa de faae udsorterede Doubletter af Octaverne.

Ligesaa viiser *no. 11* eftter den forrige Registraturs Numer, hvor alle Duodetzer nu ere hensadte [= Ledreborg 270 fol., læg 5-6 med gl. sign. »No. XI«], *no. 12*, hvor de tilforne har staaed [= Ledreborg 270 fol., læg 2 med gl. sign. »No. 12«], og *no. 13* indeholder Doubletterne, hvilke Designationer alle saaledes forhaabentlig forklarer, hvor alle i Bibliothequet af mig forefundne Bøger og Piecer ere nu hensadte, og hvor en hver Bog, som jeg har omsadt, tilforne har staaed; at det deraf ligesaa accurat som af et nyet Registratur kand erfares, at intet i min Tiid udaf Bibliothequet er bortkommen, uden alleeniste de M[anu]s[crip]ta, som jeg eftter Kongelig Ordre og H. Obersecretaire [i Tyske Kancelli Frants] von Hagens Quit-

tering (som følger herhos in originale sub *no.* 14) til det kongelige Tydske Cancellis Archiv har extraderet [se nedenfor].

Derimod ofverlefreres herved, hvad i min Tiid først i Bibliothequet er indkommen (sub *no.* 15) af sal. Etatsraad Wolffs Sterfboe [= aktst. nr. 15 med gl. sign. »No. XV«], sampt de fra sal. Cancellie Raad Wieland eftter tvende Designationer *no.* 16 og 17 indsendte Exemplaria af hans siden 1728 forlag [dvs. pligtafleverede bøger fra Wielands bogtrykkeri 1729 og 1730] og endelig sub *no.* 18 en Designation paa nogle udaf det Gottorpske Bibliothec eftter Kongl. mundlig Ordre 1723 udtagne M[anu]s[crip]ta, hvorføre min Quitting den Tiid til H. Geh[eime]raad Jessens Excellence blev given [= aktst. nr. 16 med gl. sign. »N. XVIII«], hvilke alle hermed overlefreres, sampt en anden curieux skreven Piece, som jeg 1721 iblandt sal. Justizraad Amthors Papiirer har bekommen og siden erfared, at samme udaf det Gottorfske Archiv er udtagen [se aktst. 15 pt. IV]. Og endelig haver jeg eftter høistsaligste Kong Friderichs mundtlige og skriftlige mig ved Hr. [J.T.F] Hoffmann gifne Ordre maaet lade andre af Bibliothequets foranførte Registraturer copiere, som skulde, naar de vare alle reenskrefne, væred indbunden i tvende Bind, hvoraf de Reitzersche in Octavo, Quarto og Duodecimo sampt de af sal. Etatsraad Wolff udsatte Folianter og andre Doubletter, de Reitzersche Incompacta [dvs. uindbundne bøger] og en stoer deel af det Kongl. Bibliothecs Bøger allereede ere numererede (dog ey confererede) af Studentere, som kunde skrive læslig og det Arbejde for Betaling sig vilde paatage.

Eftter at nu alt forestaaende saaledes som det er anført var eftterseett og rigtig overlefreret, saa har jeg til sidst ved Forretningens Slutning til Velædle og Velb. Herr Assessor Gramm extraderet alle Bibliothequet tilhørende Nøgler saavel til Dørrene ved Opgangen, som til Skabet med Kaaberstøkkerne og endelig til den i Enden af Bibliothequet værende Dør, som gaar ind til det imellem Bibliothequet og Archivet værende Kammer, hvormed alt, hvad Bibliothequet i nogen Maade kand vedkomme og mig er anfortroet, aldeeles intet undtagen, til for velbemeldte min Hrr Successor er anviist og extraderet, som skeede i København d. 26. Febr. 1731.

A. Hojer

[Journalsag A 8 nr. 24; for overskuelighedens skyld har Hojer i margin tilskrevet de atten bilagsnumre ud for de steder, hvor de omtales i teksten. I gengivelsen er numrene i stedet sat med kursiv. – De af Hojer udskilte doubletter er højst sandsynligt indgået i donationen til universitetsbiblioteket, jvf. aktst. nr. 11, mens de derudover overskydende pligtafleverings-

eksemplarer blev solgt på dubletauktionen 1735, jvf. aktst. nr. 9 og 11. Hvad efterfølgeren Hans Gram yderligere fandt, blev solgt 1742 på endnu en dubletauktion. – Dronning Louises bibliotek var efter hendes død 1721 tilfaldet Kgl. Bibl. minus en sjettedel, som arvedes af Christian VI's søster Charlotte Amalie. Bibliotekskommissionen reviderede derfor katalogen over dronningens bogsamling ved at sammenholde den med en fortegnelse over prinsessens arvepart, men kun for de mindre formaters vedkommende, da de iøvrigt få folianter var blevet opstillet blandt bibliotekets øvrige folianter. Hojer glemmer at nævne, at erhvervelsen fra det mecklenburgske fyrstebibliotek i Güstrow (jvf. aktst. nr. 5) var blevet revideret på samme måde efter en tidligere fortegnelse (E 16), men ligeledes minus de udsondrede folianter (se E 20 IV s. 668ff). – Den nævnte fortegnelse over manuskripter afleveret til Tyske Kancelli er ikke fundet i Rigsarkivet, men fortegnelsen over diverse håndskrifter og arkivalier i *Ledreborg* 270 fol., læg 7 bl. 48-52 er muligvis en kladde hertil. De kan være indgået med Reitzers bibliotek, som ifølge aktstykkerne vedrørende købet i journalsag A 8 nr. 7 indeholdt både håndskrifter og arkivalier, jvf. Werlauff s. 77f. En anden mulighed er, at der er tale om embedsarkivalier, der har tilhørt den svenske familie Coyet, hvis arkiv og håndskriftsamling, efter at det i 1710 var blevet dansk krigsbytte, tilfaldt Det kongelige Bibliotek, jvf. *Danske Magazin* 5:V, 1904, s. 97-108, især s. 106-08, men i så fald kan lægget i *Ledreborg* 270 fol. ikke komme i betragtning].

15.

»Designation af nogle Bøger og Piecer sampt Manuscripter, som jeg underskrefne i dag med har aflevered, endskiønt de in Catalogis Bibliothecæ Regiæ ey befindes«. Skrevet af Andreas Hojer og dateret 26. febr. 1731.

I. Af sal. H. Etatsraad Wolffs Sterfboe annammede jeg foruden det som paa den i Kammerered uden for Bibliothequet liggende Extract af Skiffte Protocollen [jvf. aktst. nr. 10] er anført:

1. En slump skrefne men incomplete Stumper og Forsøge til en Catalogo over Kongens Bibliothec.
2. *Catalogum M[anu]s[crip]tor[um] Biblioth. Gottorpiensis* fol. [muligvis = E 28].
3. En deel *Herbas exoticas mannas* [dvs. tørrede eksotiske planter] udi et stoort Graat Papier indlagt, med en Seddel at samme højstsal. Dronning Louises Majestät skulde præsenteres. (Siufnes[!] at være fra Ostindien indsendt). Ligger nu paa det stoore Bord.

4. *Et tydsk Chirurgisk Manuscript in folio om Øye-Siugdomme, med mange Teigninger* [= GkS 232 fol.], er af højstsal. Dronning Charlottæ Amaliæ Bibliothec, effter en i Kammereret blandt andre ting liggende og med H. Gr[af] Kotzschaus [dvs. Charlotte Amalies hofmarskal og executor Fr. Em. von Kötzschaus] Haand skrefen Seddel, som fandtes indlagt i en tydsk Bog af Quartanterne.
 5. *En Alchymistisch forklaring over Psalmerne* in 8vo, skrefen med Generalmajor Coyetts Haand [dvs. nogle salmeafskrifter og -kommentarer skrevet af den danske statsfange i Kastellet 1723-30, svenskeren generalmajor G.W. Coyet = GkS 3521 8vo].
 6. *Grefinde Uhlefelds levnet* in IVto, beskreven af hende selv [dvs. Leonora Christinas franske selvbiografi, nu = NkS 4261 4to, se nedenfor].
 7. En liden Bog in Sedecimo, med 31 Lurattische eller Mogolshe Pourtraiter, omsvøbt med et guult Baand. (Ligger i den 3die Capsul i Skabet forneden op ad vegen).
 8. Jac. Gaddien *de Scriptoribus non Ecclesiasticis* fol. [= Jacobus Gaddius: *De Scriptoribus* etc. I-II. Firentze / Leiden 1648-49].
- II. Paa en Auction her i Byen har jeg effter højstsalig Kongens Ordre kiøbt:
1. En deel Joh. Meyers teignede Kort over Dannemark, fornemmelig Jydland [se nedenfor].
 2. En deel andre teignede Chart og Festninger, som nu her i tvende store Papper fremlegges.
- III. Følgende Catalogos:
1. *Bibliotheca Vockenodtiana*, som Kongen selv mig loed tilstille [= *Catalogus Bibliothecæ Vockerodtianæ*, Leipzig 1729, dvs. katalog over rektor i Gotha Gottfried Vockerodts bibliotek på over 10.000 bind, der blev sat på auktion i Gotha juni 1729].
 2. Pieter van der Aaes [dvs. kataloger fra den nederlandske boghandler Pieter van der Aa], som han sendte her ind ved Leilighed, og blev mig som Bibliothecario lefvered.
 3. *Bibliothecæ Anonymianæ*, som fandtes i sal. Wolffens Sterfboe at høre Bibliothequet til [jvf. aktst. 10 pt. 20].
- IV. Et M[anu]s[criptum] in IVto i rød Pergament, som jeg af sal. Justitzraad [og Hojers forgænger som kgl. historiograf C.H.] Amthors Sterfboe bekommen og siden har befunden at være ex Archivo Gottorpiense. Titulen med Amthors Haand er: *Curieuse fürstl. Hexerey*, men Indholden er Historien af en Process, som hertug Erich til Brunswig loed føre imod sin först-

inde ex capite tentato Veneficii etc. [dvs. på grund af et forsøg på udøvelse af heksekunster, se videre nedenfor].

V. De udaf det Gottorfsche Bibliothec annammede M[anu]s[crip]ta, hvorover hosfojede Copie sub no. 18 kan tiene til Forklaring [= aktst. nr. 16 med gl. sign. »N. XVIII«].

Hafn. in Bibl. Regia d. 26. Febr. 1731.

A. Hojer

[E 21 med gl. sign. »No. XV«; Hojers noget afvigende kladde hertil i *Ledreborg* 270 fol., læg 1 bl. 1, hvor der i stedet for de under pt. I nr. 3 og 4 nævnte håndskrifter anføres »Arrild Hvitfeldt in fol. 2 bind i hvidt Pergament«, jvf. aktst. nr. 10, første titel. – Den under I nr. 6 nævnte selvbiografi af Leonora Christina hidrørte fra Reitzers bibliotek, og håndskriftets forekomst på Hojers liste dokumenterer, at det virkelig blev indlemmet i Kgl. Bibl. og ikke som formodet af Werlauff s. 77f kom til kongens arkiv (Rigsarkivet). Håndskriftet forsvandt ud af biblioteket engang før ca. 1780 og havnede på gådefuld vis i gymnasiebiblioteket i Altona, jvf. Holger Hjelholt i *Historisk Tidsskrift* 11:IV, 1954, s. 367-75. I 1955 blev det købt af en dansk privatsamler og erhvervedes atter til Kgl. Bibl. 1958. – De under pt. II omtalte auktionskøb foretog Hojer, før han blev ansat ved biblioteket, antagelig efter hans eget forslag til kongen fremsat som kgl. historiograf. Den 27. okt. 1727 meddelte han i et brev til biskop Deichmann i Christiania: »Cancelie Raad Scavenius selger og sine Bøger d. 10. Nov. og formoder jeg, at samme Catalogue ... maae være opsendt. Er deriblandt noget til Behag venter jeg Ordre. Det rareste er Johannis Husumensis [dvs. Johannes Mejers] 73 teignede Landkort over Dannemark, som formodentlig vil løbe temmelig høyt op, saa som de er den eeniste Samling, jeg deraf nogen Tiid har seedt og maaskee lutter Originaler« (HSS I s. 438). Kancelliråd Scavenius er assessor i Hofretten Hans Scavenius (d. 1737). Auktionskatalogen over hans bibliotek er ikke bevaret, men af bilag nr. 269 til det kgl. partikulærkammerregnskab for 1727 bekræftes, at Hojer dette år fik godtgjort et udlæg på 76 rigsdaler »wegen einiger angekauften Land-charten«, altså netop en kortsamling købt for en høj pris. Hojer havde opnået tilladelse til købet via en henvendelse til kongens kabinetssekretær, og foruden lidt brevveksling om sagen findes de omtalte kort og tegninger specificeret på lister i Kall 77 fol. Der er bl.a. tale om den samling af Johannes Mejers løsbladskort over Danmark, som nu findes i GkS 713 fol., ialt 76 kort hvoraf de fleste vedrører Jylland. Andre kort af Mejer er indgået under Frederik III og Christian V. jvf. *Historisk Tidsskrift* 6:I s. 325 og 331f. – Det under pt. IV nævnte

håndskrift i rødt pergament synes ikke bevaret, men både Hojer og Hans Gram lod tage afskrifter af denne åbenbart interessante hekseproces fra 1572, førstnævntes nu i Ledreborg 27 4to (jvf. auktionskatalogen over Hojers bibliotek, *Bibliotheca Höjeriana*, 1740, manuscripti in 4to nr. 145. (Køber Joh. Ludv. Holstein)), sidstnævntes i GkS 409 fol].

16.

Kopi af en fortegnelse over 13 håndskrifter, som Andreas Hojer i aug. 1723 lånte fra Gottorperbiblioteket i sin egenskab af kgl. historiograf og som ifølge aktstykke nr. 14 og 15 blev afleveret til Hans Gram, for at de kunne indgå i Kgl. Bibl. Håndskrifterne var blevet udleveret af præsident for den slesvigske regering og overret på Gottorp T.B. von Jessen, der med en påtegning har bevidnet, at Hojer har kvitteret for lån med tre sådanne underskrevne lånefortegnelser, og Hojer bevidner til sidst kopiens rigtighed.

Verzeichniss

Einiger geschriebener Bücher, so Ich unterzeichneter aus der Gottorfischer Bibliothec und zwar au[s] dem Schranken No. 6 ausgesucht und mit S[eine]r Excellence des Herren Geheimen Rath von Jessens Vorwissen und permission mit nach Copenhagen genommen.

- N. 1. Arnoldi Lubecensis historia ceu Continuatio Chronici Slavorum Helmoldi auf pergament in fol. [= GkS 646 fol.].
- N. 2. Wahrhafftige erzehlung welcher gestalt die Muscoviten und Feinden Christlichen Nahmens Anno 1557 Liefland überfallen haben in fol. [= GkS 698 fol. – En afskrift taget af Hojer anføres i *Bibliotheca Höjeriana*, 1740, manuscripti in 4to nr. 152].
- N. 3. Meissnische, Thüringische und Hessische Chronica in folio [= GkS 657 fol].
- N. 4. Philip Heimhöfers [dvs. Hainhofers] reisse in Pommern 1617 [= GkS 656 fol.].
- N. 5. Rosalez Thema Genethliaco-astrologicum Friderici Ducis Holsatiæ et aliorum Principum ejusdem temporis fol. [= GkS 304 fol.].
- N. 6. Konigin Sophien aus dennemarck Ahnen und Vorfahren in fol. [= GkS 872 fol.].
- N. 7. Valentien von Eichstedt Pommersche Chronica 1558 [= GkS 649 fol.].
- N. 8. Lubecksche Chronica, Vermutlich aus Dittmaro extrahirett 4to [= GkS 2293 4to].

- N. 9. [Joh.] Kirchmanni Collectanea Chronologica in 4to [= GkS 2289 4to].
- N. 10. Beschreibung der Lubeckschen Unruhen und Kriges in Denemarck [= GkS 2294 4to].
- N. 11. Chronicon der Olden Geschichte und feyde des Landes to Hollstein bet in dat Jahr 1427 ut dem Latein int dütsche geuttset 1539 [= GkS 2895 4to].
- N. 12. Andreæ Lauterbach Himliches hochgüldenes Heldenhorn 4to [= GkS 1787 4to].
- N. 13. Anmerkungen etlicher Geschichten im Nordstrande in 8tavo [Håndskriftet er ikke identificeret, men teksten er efter et håndskrift i Suhms bibliotek udgivet i [Suhms] *Samlinger til den danske Historie* II,2, Kbh. 1782, s. 193-98. Suhms håndskrift, der siges at være en kopi af et manuskript i Gottorperbiblioteket, men heller ikke er fundet, stammede måske fra Hojers bibliotek. Titlen anføres i *Bibliotheca Höjeriana*, 1740, manuscripti in 4to nr. 300 med oplysning om, at det var Hojers afskrift »ex msc. Biblioth. Gottorp«].

Welche obenstehende Bücher ich jederzeit auff allergnädigsten beffel S[eine]r König. Maytt. oder auch auff anordnung S[eine]r Excellence des Herrn Geheimen Rahten unbeschädigt wieder in die Bibliothec einzuliefere mich hiemit verpflichte.

Schlesw. d. 31. Aug. 1723.

An. Hojer.

Dass mir von obenstehenden 3 Verzeignüssen drey gleich lautende von dem Herren Secretario und Historiographo eingehandiget worden, solches bescheinige Ich hiemit dat[um] ut supra T.B. von Jessen.

Forestaaende at være rigtig Copie af den Original, som over de af Bibliotheket i Gottorff annamede Bøger saavel som over endeel Documenter af det Gottorpske Archiv og hoybemældte H. Geh. Raads egne Collectioner blef forfatted, og hvoraf en af hans Excellents fidimered [dvs. bevidnet] Gienpart da strax Hans Majestät hoistsaligst Kongen blef allerunderdanigst tilstilled, bevidner jeg hermed under min Haand. A. Hojer

[E 28a med gl. sign. »N. XVIII«. – En katalog over Gottorperhåndskrifterne fra 1707, altså før Gottorperbiblioteket i 1713 blev dansk ejendom, er udgivet af Emil Steffenhagen i *Zeitschrift der Gesellschaft für Schleswig-Holstein-Lauenburgische Geschichte* Bd. 14, Kiel 1884, s. 11-34. Identificeringen af de anførte håndskrifter er foretaget ved konferering med denne og Håndskriftsamlingens utrykte kataloger (den gamle pladskatalog, den alfabetiske

seddelkatalog og den systematiske skruebindskatalog), hvor Gottorperproveniensen iøvrigt kun lejlighedsvis er noteret. I tvivlstilfælde er identificeringen kontrolleret ved et eftersyn af det pågældende håndskrift. – De i påtegningerne omtalte fortegnelser over lån fra Gottorperarkivet og von Jessens papirer er omtalt i HSS II s. 522f, jvf. HSS I s. 490f, og findes i Rigsarkivet, se *Vejledende Arkivregistraturer VII: Tyske Kancelli I* ved Johanne Skovgaard, Kbh. 1946, s. 38f, pakkerne nr. 158 og 161. I pakke nr. 158 findes desuden Hojers originale kvittering for håndskriftlånet fra Gottorperbiblioteket 1723].

17.

Andreas Hojers tilståelse til Hans Gram 26. febr. 1731.

Som Velædle og Velb. Herr Assessor Gramm i dag har gived mig sin fulde Quittering paa alle til det Kongelige Bibliothec hørende Bøger, M[anu] s[cript]ta og dets heele Inventarium, saa tilstaaer jeg derimod hermed:

1. Af Velbemeldte H. Assessor Gramm at have til Laans paa en kort Tiid følgende: *Geschichte der Muscowitischen Grausahmen Feindseligkeiten in Liefland*. Ms. in folio paa Papier, som er ex bibl. Gottorp [jvf. aktst. nr. 16 pt. 2]. *Annales Strandiae*, en slett chartech in 8vo af samme Bibliothec [jvf. aktst. nr. 16 pt. 13]. *Patiniana* [= GkS 2115 4to], som jeg imod en rigtig Haand [dvs. kvittering] til den Franske Ambassadeur har laant effter den Generelle mundlige Ordre jeg hafde af hojstsalig Kongen, at viise ham Bibliotequet og at fornøye ham med hvad han kunde forlange [se nedenfor]. Dette Ms. er ellers af Reitzerianis.
2. Hvad de i Forretningerne anførte Designationer sub no. 4.5.6.7 (som indeholder Quartanterne) samt no. 11 (som er over Duodetzerne) angaaer [se nærmere aktst. 14], da skaffer jeg dem i Stand og giver dem under min Haand, no. 11 saa snart den kan reenskrives, og de andre, naar jeg kand faae de i Commissionen forfærdigede Protokoller [= E 20 I-IV] samt det resterende af Quartanternes Orden opskrefven og confererede. Hvilket til større Sikkerhed paa begge Sider hermed under min Haand tilstaaes.

Kiøb. d. 26. Febr. 1731.

A. Hojer

[Journalsag A 8 nr. 25. – Den franske gesandt ved det danske hof 1729-31, Louis Robert Hippolyte de Bréhan, greve af Plélo, udviste stor interesse for danske litterære forhold og besøgte flere gange Kgl. Bibl. (se *Historisk Tidsskrift* 4:II, 1870-71, s. 441-49; optrykt i P. W. Becker: *Historiske Afhandlinger*

II, Kbh. 1875, s. 103-10). Det af grev Plélo lånte håndskrift er en afskrift fra 1664 af optegnelser gjort af den kendte franske læge Guy Patin og havde i forbindelse med en omtale af kongens erhvervelse af Reitzers bibliotek været beskrevet af Hojer i tidsskriftet *Nova Litteraria* 1721 nr. XI. – Hojer ønskede at låne håndskrifterne for at afskrive dem til sin egen håndskriftsamling, som ved hans død 1739 nåede op på 590 numre. Titlerne findes i *Bibliotheca Höjeriana*, 1740, manuscripti in 4to nr. 152, 300 og 139, sidstnævnte («Adversaria Patini, Gallice») utvivlsomt identisk med enten Ledreborg 344 eller 345 4to].

18.

Andreas Hojer afleverer med brev dateret 24. febr. 1732 tre lånte håndskrifter til Hans Gram, formentlig de samme som nævnt i foregående aktstykke. Et fjerde håndskrift vil han personligt aflevere en af de nærmeste dage.

[Skrevet på fransk og trykt i HSS I s. 491].

19.

Efter Andreas Hojers død aug. 1739 udtager kancellisekretær Erik Johan Jessen efter ordre fra statsminister J.L. Holstein embedspapirer m.v. fra Hojers bo.

[Udtagne papirer og fortegnelser herover udarbejdet af Jessen 1740-41 og stilet til Holstein i bl.a. Ledreborg 265-270 fol., jvf. indledningen s. 16 om her forekommende papirer vedrørende hans bibliotekarvirksomhed. – Christian VI skrev i et brev til Holstein 1. sept.: »Den Tod des Etatsraht Hoyers beklagen wir sehr. Es ist ein groszer Verlust, den wir an diesen Manne thun. Die Papieren von ihm angehend, so ist es wohl genung, wen Er [dvs. Holstein] sie alleine nachsiehet, und zweiflen wir nicht, Er werde jegliches dahin thun, wo es hingehöret« (HSS II s. 452; jvf. s. 454). Følgen af at kongen overlod ansvaret for papirerne til Holstein var, at en del af dem forblev i hans besiddelse og nu findes i Ledreborg-samlingen sammen med en række håndskrifter, han købte på auktionen over Hojers bibliotek].

EFTERSKRIFT

Siden ovenstående forelå i korrektur (februar 1996), har forfatteren uddybet nogle af de omtalte forhold i anden sammenhæng: Pligtafleveringen i *Den trykte kulturarv. Pligtafleveringen gennem 300 år*, redigeret af Henrik Horstbøll og John T. Lauridsen, 1998, s. 20-30, dubletoprydningen i *Fund og Forskning* 37, 1998, s. 14-22.